

รูปแบบการถวายเป็นผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

สุพิชฌาย์ พรพิชฌงค์¹ และ ณัฐ จันทรหนูหงษ์²

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹E-mail: Pali123@gmail.com

รับต้นฉบับ 13 สิงหาคม 2560 วันที่เผยแพร่ 29 ธันวาคม 2560

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง “รูปแบบการถวายเป็นผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน” มีจุดประสงค์ที่จะศึกษารูปแบบในการถวายเป็นผ้าบังสุกุลโดยแยกเนื้อหาเป็น 2 สมัย คือ สมัยพุทธกาล และ สมัยปัจจุบันว่ามีความเป็นมาและมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ในสมัยพุทธกาล ผ้าบังสุกุลเป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้วตามป่าช้า กองขยะ และตามถนนหนทาง เป็นผ้าที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ เมื่อภิกษุแสวงหาผ้าบังสุกุลมาได้แล้ว จะนำมาซัก เย็บ ย้อม และทำเป็นผ้าห่มและผ้าห่มกันเอง เพื่อความเป็นผู้มกน้อย สันโดษ ตามแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานไว้ ภายหลังจากพระพุทธองค์ทรงมีพุทธาณุญาตให้พระภิกษุรับคหบดีจีวร คือ จีวรของชาวบ้านได้ ทำให้พระภิกษุได้รับความสะดวกมากขึ้น ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์พวกชาวบ้านให้ได้รับผลบุญกุศลจากการถวายเป็นผ้าบังสุกุลให้แก่เหล่าภิกษุอีกด้วย

ในสมัยปัจจุบัน ผ้าบังสุกุลมิได้เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้วอย่างในสมัยพุทธกาล แต่เป็นผ้าที่ชาวบ้านนำมาถวายภิกษุในงานต่างๆ เช่น งานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน ผ้าที่นำมาถวายส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ทำสำเร็จรูปมาจากร้านค้าแล้ว รูปแบบการถวายเป็นผ้าบังสุกุลในสมัยปัจจุบันก็ยังคงรูปแบบที่ใกล้เคียงกับสมัยพุทธกาลอยู่ กล่าวคือ ในปัจจุบันผ้าบังสุกุลในงานศพก็เปรียบเหมือนกับผ้าที่ภิกษุแสวงหาตามป่าช้า และผ้าบังสุกุลที่ทอดในงานผ้าป่าหรืองานกฐินก็เปรียบเหมือนกับผ้าที่ภิกษุแสวงหาตามกิ่งไม้หรือตามถนนหนทาง นอกจากนี้ยังมีรูปแบบการถวายเป็นผ้าบังสุกุลให้กับพระภิกษุผู้ปฏิบัติตรงควัตรตามแบบอย่างบูรพาจารย์เพื่อขจัดขัดเกลากิเลสของตนเองอีกด้วย

คำสำคัญ: การถวายเป็น; ผ้าบังสุกุล

A Model of Offering Pangsukula Cloth from the Buddha’S Time to the Modern Time

Supitcha Pornpitchanarong¹ and Nut Channuhong²

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹E-mail: Pali123@gmail.com

Retrieved August 13, 2017 Accepted December 29, 2017

ABSTRACT

Articles about “ A Model of Offering Pangsukula Cloth from the Buddha’S Time to the Modern Time”, the aim is to study the form of offering Pangsukula Cloth by separating the contents into two periods , the modern era and the present that there is and how has been changed.

In the modern era, Pangsukula Cloth was a dust fabric that the people left the cemetery, on the midden and in the streets that nobody owns the fabric . When a monk who seeking for the Pangsukula Cloth, he had already been washed , dyed and sewn into a quilt skirt and blanket for a modest retreat following the example of the Buddha had given them . After Buddha had Puttha permission for the monks to get the rich robes from the villagers, the monks had been more convenient and they were also helping the villagers to gain merit from offering Pangsukula Cloth to these priests too.

In the present, Pangsukula Cloth is not a dust cloth towel that he left it as in the modern era ,but the fabric is offered to the monks in the various events such as funeral or Buddhist robes . Fabric offering mostly made from stores already . The model of offering Pangsukula Cloth in the modern times is still very close to the modern era . That is, at present, Pangsukula Cloth in the funeral is as the cloth that the monk sought by in the cemetery and Pangsukula Cloth that placed in Phapa or Kathin was like a monk seeking on the branches or in the streets. Moreover,it also has the model of offering the Pangsukula Cloth to the monks who practice Thudongkhawat like their first teachers in order to be eliminating refined their sensuality, too.

Keywords: Pangsukula Cloth; The Buddha’S Time to the Modern Time

บทนำ

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว พระพุทธองค์ได้เสด็จออกไปโปรดชาวโลก โดยเริ่มแสดงธรรมจักรกับปวัตตนิสสูตรซึ่งเป็นปฐมเทศนาให้แก่ปัญจวัคคีย์ ในวันนั้นพระอัญญาโกณฑัญญะหนึ่งในปัญจวัคคีย์ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันแล้วทูลขออุปสมบทในวันเพ็ญเดือนอาสาฬหะ หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เป็นพระสงฆ์องค์แรกที่ได้เกิดขึ้นในโลก¹ นับว่าพระรัตนตรัยได้เกิดขึ้นในโลกเช่นเดียวกัน หลังจากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาสูตรอื่นๆอีกมากมายจนมีผู้เลื่อมใสศรัทธาขอเข้าอุปสมบทในพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น จนกลายเป็นสังคมสงฆ์ที่มีรูปแบบและวิธีการปฏิบัติเฉพาะกลุ่มขึ้น

ในยุคแรกๆของการเกิดสังคมสงฆ์ พระองค์ทรงปกครองพระสงฆ์ด้วยพระองค์เอง เนื่องจากพระภิกษุที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนายังมีจำนวนไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพระอริยบุคคล ปัญหาในการอยู่ร่วมกันเป็นระบบสงฆ์จึงไม่เกิดขึ้น โครงสร้างสังคมสงฆ์จึงยังไม่ปรากฏเป็นระเบียบสถาบันการปกครองที่ซับซ้อน การบวชเป็นไปอย่างเรียบง่ายด้วยวิธีการ “เอตทิกขุ อุปสัมปทา” เพียงแต่พระองค์ตรัสอนุญาตเท่านั้น ก็ถือว่าเป็นการรับรองฐานะของสมาชิกใหม่ที่เข้ามาในสังคมสงฆ์² และเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังฆมณฑล พระพุทธองค์จึงได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้³ เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการปกครองคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยด้วยดี

การทรงผ้าบังสุกุล ก็ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงกำหนดเอาไว้ เพื่อเป็นความหนึ่งเดียวกันของหมู่สงฆ์ ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลมีความเรียบง่ายและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับหมู่สงฆ์ อย่างไรก็ดี ในบริบทปัจจุบัน ผ้าบังสุกุลได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากครั้งพุทธกาลค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงต้องการทราบถึงรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลที่มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลและในสมัยปัจจุบันเป็นลำดับต่อไป

ความหมายของผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล

ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล มีความหมายตามพุทธบัญญัติอย่างไร ในที่นี้ จะได้อธิบายความหมายของผ้าบังสุกุลให้พอเข้าใจดังนี้

¹ วิ.ม.อ. (ไทย) 6/60.

² สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, *อุดมการณ์ทางสังคม*, (กรุงเทพฯ: โอ เอสพริ้นติ้งเฮ้าส์, 2534), หน้า175.

³ วิ.ม.ท. (ไทย) 1/39/27.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของผ้าบังสุกุลไว้ว่า ผ้าบังสุกุล หรือ บังสุกุลจีวร หมายถึง ผ้าที่เกลือกกลั้วด้วยฝุ่น, ผ้าที่ได้มาจากกองฝุ่น กองหยากเยื่อซึ่งเขาทิ้งแล้ว ตลอดจนผ้าห่อคลุมศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวาย⁴

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้ให้ความหมายของผ้าบังสุกุลไว้ว่า บังสุกุล แปลว่า ผึ่งแห้งฝุ่น, กองฝุ่น, คลุกฝุ่น, เปื้อนฝุ่นในสมัยพุทธกาล ภิกษุต้องแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งแล้วจากกองขยะหรือจากป่าช้ามาใช้ทำเป็นจีวร ผ้าเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นฝุ่นหรือสกปรกเรียกว่า ผ้าบังสุกุล⁵

คำว่า “ผ้าบังสุกุล” หรือ บังสุกุล แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่น หรือผ้าที่น้ำเกลียด เพราะเปื้อนเปรอะไปด้วยฝุ่น เนื่องจากเป็นผ้าที่ถูกทิ้งไว้ให้เปื้อนฝุ่นตามที่ต่าง ๆ เช่น ตามถนน ป่าช้า และตามกองขยะเป็นต้น ซึ่งไม่มีเจ้าของ เพราะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากได้ หรือเขาทิ้งแล้ว แต่ผ้าเช่นนั้น ภิกษุเก็บเอามาเย็บปะติดปะต่อกัน ซักให้สะอาด ย้อมให้เป็นสีเดียวกัน ด้วยสีตามธรรมชาติ คือ สีจากเปลือกไม้ เป็นต้น อธิษฐานใช้เป็นจีวร เรียกว่า “ผ้าบังสุกุล”⁶

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า ผ้าบังสุกุล หรือบังสุกุลจีวร หมายถึง ผ้าเปื้อนฝุ่นที่พวกภิกษุในสมัยพุทธกาลเก็บมาได้จากกองขยะที่เขาทิ้งแล้ว หรือเป็นผ้าห่อคลุมศพจากป่าช้าที่ไม่มีเจ้าของ แล้วนำมาใช้สอยเป็นผ้าห่ม และผ้าห่ม ทั้งนี้ผ้าบังสุกุลของภิกษุในสมัยพุทธกาล จะต้องไม่ใช่ผ้าที่ชาวบ้านถวายมา แต่ต้องเป็นผ้าที่ภิกษุแสวงหาเองจากสถานที่ต่าง ๆ มีกองขยะและป่าช้า เป็นต้น

ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าและพระสาวก

ผ้าบังสุกุลที่นับว่าเป็นผ้าห่มและผ้าห่มของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกนั้น ถือเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับพระสงฆ์ในยุคต่อๆ มา ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการรวบรวมตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้าและพระสาวก เพื่อให้เห็นรูปแบบการห่มผ้าที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญดังนี้

⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ 21, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อริยมรรค, 2556), หน้า 178.

⁵ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), คำวัด, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548), หน้า 113.

⁶ พระราชญาณวิสิฐ และคณะ, คู่มือการศึกษาสัมมนาปฏิบัติไตรสิกขา, พิมพ์ครั้งที่ 5, (นครปฐม : บริษัทเพชรเกษมพรีนติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2553), หน้า 40.

1. ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระพุทธเจ้า

1) พระผู้มีพระภาคเจ้าทอดพระเนตรเห็นบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยเพื่อเป็นเอหิภิกขุจึงทรงเหยียดพระหัตถ์เบื้องขวาซึ่งมีสีดุษของออกจากระหว่างบังสุกุลจีวรอันมีสีแดงเปล่งพระสุรเสียงกังวานดังเสียงพรหมตรัสเรียกว่าเธอจงมาเป็นภิกษุเถิด, จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด⁷

2) สมัยที่เห็นปานนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ้าแดง 2 ชั้นรัดประคด ทรงจีวรบังสุกุลเฉวียงป่าเสด็จจากพระคันธกุฎีอันหมู่ภิกษุห้อมล้อมประทับยืนที่มุขพระคันธกุฎี⁸

3) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจัดผ้าแดงสีดั่งดอกทองกลางแดงชุ่มด้วยน้ำครั่งประหนึ่งตัดดอกปทุมด้วยกรรไกรทรงนุ่งอันตรวาสกปกปิดมณฑลทั้งสามทรงคาดรัดประคดมีลิริดงสายฟ้าประหนึ่งคาดกำปทุมด้วยสายสร้อยทองทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงมีวรรณะละม้ายยอดอ่อนแห่งต้นไทร⁹

4) พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจัดแจงผ้า 2 ชั้นที่ทรงย้อมแล้วด้วยน้ำครั่งสดมีสีดั่งดอกทองกลางแดง ทรงห่มผ้าบังสุกุลอันประเสริฐมีสีแดงเหมือนใบอ่อนของต้นไทรที่จับเขย่าแผ่นดินใหญ่พร้อมทั้งเข่าจักรวาทเขาสีเนรุและเขายุคันธรแล้วเสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี¹⁰

5) พระทศพลทรงนุ่งอันตรวาสกสองชั้นสีเหมือนดอกชบาปิดมณฑลทั้งสามทรงคาดประคดเอวอันมีลิริดงสายฟ้าแลบเหนืออันตรวาสกนั้นเหมือนล้อมกอดดอกชบาด้วยสายสร้อยทอง ทรงห่มบังสุกุลจีวรอันประเสริฐสีแดงเหมือนดอกทองกวาวที่ชุ่มด้วยน้ำครั่ง ประหนึ่งรดน้ำครั่งลงเหนือยอดเขาทองประหนึ่งล้อมเจดีย์ทองด้วยตาข่ายแก้วประพาฬ ประหนึ่งสวมของมีค่าทำด้วยทองด้วยผ้ากำพลแดงและประหนึ่งปิดดวงจันทร์ในฤดูสารทด้วยพลาหกแดงเสด็จออกจากประตูพระคันธกุฎี¹¹

การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลนี้ มิใช่จะมีแต่ในยุคสมัยของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันรูปเดียวเท่านั้น แม้กระทั่งในอดีตกาล พระพุทธเจ้าองค์ก่อนหน้าก็ได้ทรงนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเช่นเดียวกัน ดังข้อความ

⁷ วิ.ม.ท.อ. (ไทย) 1/769.

⁸ ม.ม.อ. (ไทย) 19/132.

⁹ ม.ม.อ. (ไทย) 20/56.

¹⁰ ส.ส.ท.อ. (ไทย) 28/442.

¹¹ ขุ.พุทธ.อ. (ไทย) 73.200.

ที่ว่า “สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตระผู้ตื่นแล้วทรงผ้ากัมพลสีแดงสลัดผ้าบังสุกุลเหาะไปในอากาศ”¹²

2. ตัวอย่างการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลของพระสาวก

1) ก็ในวันนั้นแลโดยมากพระอสีติมหาเถระต่างก็ทรงผ้าบังสุกุลมีสีดั่งเมฆเนวียงป่าข้างหนึ่งถือไม้เท้าราวกะว่าข้างตระกูลคันธวงศ์ที่ได้รับการฝึกหัดเป็นอย่างดีปราศจากโทษแล้ว คายโทษแล้วทำลายกิเลสแล้ว สางเครื่องรุงรังแล้ว ตัดเครื่องผูกพันแล้ว พากันห้อมล้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า¹³

2) ครั้นนั้นพวกภิกษุผู้ถือผ้าบังสุกุลและบิณฑบาตเป็นวัตรจาริกไปรูปเดียวหรือสองรูปเป็นต้น ออกจากที่พักกลางวันและที่อยู่ของตนๆแล้วมาถวายบังคมพระทศพลนั่งประหนึ่งวงอยู่ด้วยมานแดง¹⁴

3) ฝ่ายพระมหาเถระมีพระมหากัสสปะเป็นประธานผู้มีราคะอันคายนแล้วผู้ทำลายกิเลสแล้วสางกิเลสจตุรชฎัตติกิเลสเครื่องผูกได้แล้ว ไม่ข้องอยู่ในตระกูลหรือคณะห่มบังสุกุลจีวรมีสีดั่งสีเมฆพากันแวดล้อมเหมือนพญาช้างหุ้มเกราะแก้วมณี ฉะนั้น¹⁵

สรุปความว่า พระพุทธเจ้าและพระสาวกในพระพุทธศาสนา นุ่งห่มผ้าบังสุกุลกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แม้กระทั่งในสมัยอดีตกาลพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ก็ยังทรงนุ่งห่มผ้าบังสุกุลด้วยเช่นเดียวกัน เหตุใดพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกจึงนุ่งห่มผ้าบังสุกุล การนุ่งห่มผ้าบังสุกุลเป็นการบังคับหรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำการศึกษาเป็นลำดับต่อไป

ผ้าบังสุกุลในฐานะปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับพระภิกษุ

ผ้าบังสุกุลมีความจำเป็นสำหรับพระภิกษุทุกรูป ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทำการศึกษาถึงผ้าบังสุกุลในฐานะเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยสำหรับพระภิกษุ, ประเภทของผ้าบังสุกุลที่ทรงกำหนดไว้, กำเนิดผ้าบังสุกุล, ผ้าที่ทรงอนุญาตไว้เพิ่มเติม และความเต็มใจในการนุ่งห่มผ้าบังสุกุล มีรายละเอียดดังนี้

¹² ชุ.เถร.อ. (ไทย) 51/105.

¹³ ที.สี.อ. (ไทย) 11/138.

¹⁴ ส.ส.อ. (ไทย) 25/407.

¹⁵ ชุ.อุ.อ. (ไทย) 44/762.

1) ปัจจัยเครื่องอาศัยและข้อห้ามสำหรับพระภิกษุ

สำหรับพระภิกษุผู้บวชเข้ามาใหม่ในพระศาสนา จำเป็นต้องถืออนุศาสน์ 8 ประกอบด้วย นิสสัย 4 และอภินยกิจ 4¹⁶ มีรายละเอียดดังนี้

ก) นิสสัย 4 คือ ปัจจัยเครื่องอาศัยในการดำเนินชีวิตของบรรพชิต เป็นส่วนของข้อปฏิบัติที่ภิกษุผู้บวชใหม่ควรปฏิบัติ ได้แก่

1. บรรพชาอาศัยโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสแห่ง เธอพึงทำอุตสาหะในโภชนะคือคำข้าวที่พึงได้ด้วยปัสแห่งจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ สังฆภัต อุทเทศภัตนิมิตถนภัต สลากภัต ปักชิกภัต อุโปสถิกภัต ปาฏิปติกภัต

2. บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล เธอพึงทำอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิตอติเรกลาก คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจือกัน

3. บรรพชาอาศัยเสนาสนะคือคองไม้ เธอพึงทำอุตสาหะในเสนาสนะคือคองไม้จนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนไล่น ถ้ำ

4. บรรพชาอาศัยยาน้ำคือน้ำมูตรเน่า เธอพึงทำอุตสาหะในยาน้ำคือน้ำมูตรเน่าจนตลอดชีวิต อติเรกลาก คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย¹⁷

ข) อภินยกิจ คือกิจที่ไม่พึงทำสำหรับพระภิกษุ เป็นส่วนของข้อห้ามไม่ให้ทำโดยเด็ดขาด มี 4 อย่าง ได้แก่

1. ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงเสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตรภิกษุเสพเมถุนธรรมแล้ว ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น การเสพเมถุนธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต

2. ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก โดยที่สุดกระทั่งหญ้าเส้นเดียว ภิกษุใดถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก 1 บาทบ้าง ควรแก่ 1 บาทบ้าง เกินกว่า 1 บาทบ้าง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เปรียบเหมือนใบไม้เหี่ยวเหลืองหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขียวสดต่อไปได้ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ นั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต

¹⁶ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 496.

¹⁷ วิ.ม. (ไทย) 4/128/197.

3. ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพราศกสัตว์เสียจากชีวิตโดยที่สุตกระทั่งมดดำ มดแดง ภิกษุใดจงใจพราศกกายมนุษย์จากชีวิตโดยที่สุตกระทั่งยังครรภีให้ตกไปย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาकยบุตร ภิกษุผู้จงใจพราศกกายมนุษย์เสียจากชีวิต ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาคยบุตร เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนาแตกออกเป็น 2 เลี่ยง จะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกันอีกไม่ได้ การจงใจพราศกกายมนุษย์เสียจากชีวิตนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต

4. ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมโดยที่สุตพูดว่าข้าพเจ้ายินดีในเรื่องว่าง ภิกษุใดมีความปรารถนาชั่ว ถูกความอยากครอบงำกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็นจริง คือ ฉานกัถิ วิโมกขกัถิ สมาธิกัถิ สมาบัติกัถิ มรรคกัถิ ผลกัถิ ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาคยบุตร ภิกษุมีความปรารถนาชั่ว ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาคยบุตร เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป การกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”¹⁸

สรุปความว่า ผ้าบังสุกุล ถือเป็นปัจจัยเครื่องอาศัยที่จำเป็นสำหรับภิกษุในพระพุทธศาสนา ถือเป็นนิสสัยข้อ 2 ที่ภิกษุจะต้องประพฤดิและปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังฆมณฑล และเพื่อความหนึ่งเดียวกันแห่งคณะสงฆ์

2) ประเภทของผ้าบังสุกุลที่ทรงกำหนดไว้

จากปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ข้อที่ว่า “บรรพชอาอาศัยผ้าบังสุกุล” จึงเป็นสาเหตุให้พระภิกษุหนุ่มผ้าบังสุกุลกันเป็นปกติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงประเภทของผ้าบังสุกุลที่พระพุทธเจ้าทรงกำหนดไว้ จึงได้นำข้อความจากคัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่ได้ระบุถึงประเภทของผ้าบังสุกุลไว้ 23 ชนิด ดังข้อความที่ว่า

พระโยคี เมื่อได้สมาทานเอาอุตุงค์อย่างนี้แล้ว พึงเอาผ้าชนิดใดชนิดหนึ่งในบรรดาผ้า 23 ชนิดเหล่านี้ คือ ผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า, ผ้าที่ตกอยู่ในตลาด, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามถนน, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ กองขยะมูลฝอย, ผ้าเช็ดครรภี, ผ้าที่เขาใช้อาบน้ำมนต์, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ที่ท่า, ผ้าที่คนเขาไปป่าช้าแล้วกลับมาทิ้งไว้, ผ้าที่ถูกไฟไหม้, ผ้าที่โคขย้า, ผ้าที่ปลวกกัด, ผ้าที่หนูกัด, ผ้าที่ขาดกลาง, ผ้าที่ชายขาด, ผ้าที่เอามาทำธง, ผ้าที่เขาวงล้อมจอมปลวก, ผ้าของสมณะ, ผ้าที่เขาทิ้งไว้ ณ ที่อภิเษก, ผ้าที่เกิดด้วยฤทธิ์, ผ้าที่ตกอยู่ในทาง, ผ้าที่ลมพัดไป, ผ้าที่เวทดาถวาย และผ้าที่คลื่นซัดขึ้นบก

¹⁸ วิ.ม. (ไทย) 4/129/198.

ครั้นแล้วพึงฉีกส่วนที่ทुरुพลใช้ไม่ได้ทิ้งเสีย เอาส่วนที่ยังแน่นหนาถาวรอยู่มาซักให้สะอาดแล้วทำเป็นจีวร เปลื้องผ้าคหบดีจีวรชุดเก่าออกแล้ว พึงใช้ผ้าชุดบังสกุลจีวรแทน¹⁹

ผ้าทั้ง 23 ชนิดนี้ ถือว่าเป็นผ้าบังสกุลโดยแท้จริงเพราะเป็นผ้าที่เขาใช้แล้วทิ้งไว้ตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่ได้มีเจตนาที่จะถวายให้พระภิกษุนำไปใช้แต่อย่างใด พระภิกษุที่เก็บเอาผ้าไปใช้ก็มีจุดมุ่งหมายไปถึงข้อปฏิบัติที่จะขจัดขัดเกลากิเลสของตนเองเป็นสำคัญ ข้อปฏิบัติเช่นนี้เรียกว่า ชุตตังค 13 หมายถึง องค์คุณเครื่องสลัดหรือกำจัดกิเลส, ข้อปฏิบัติประเภทวัตรที่ผู้สมัครใจจะพึงสมาทานประพฤติได้ เพื่อเป็นอุปายขัดเกลากิเลส ช่วยส่งเสริมความมักน้อยและสันโดษ เป็นต้น²⁰

ในชุตตังค 13 นี้ ชุตตังคข้อที่ 1 คือ บังสกุลิกังคะ ถือเป็นองค์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผ้าบังสกุลโดยตรง เป็นองค์แห่งผู้ถือผ้าบังสกุลเป็นวัตร ใช้เฉพาะแต่ผ้าบังสกุล คือ ไม่รับจีวรจากทายก เทียบแสวงหาผ้าบังสกุลมาเย็บซ่อมทำจีวรเอง²¹ จึงสรุปได้ว่า สำหรับพระภิกษุผู้มุ่งหวังจะขจัดขัดเกลากิเลสของตนเอง ควรดำเนินการปฏิบัติตามแนวทางนี้ ด้วยการแสวงหาผ้าบังสกุล 23 ประเภทตามที่ทรงกำหนดไว้ และควรเทียบแสวงหาผ้าเหล่านั้นมาด้วยกำลังของตนเองตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น กองขยะ ป่าช้า หรือตามถนนหนทาง จะรับจากมือของทายก ทายิกาไม่ได้ เพราะถือเป็นการผิดวัตถุประสงค์ของการถือบังสกุลิกังคะชุตตังค

3) กำเนิดผ้าบังสกุล

การนุ่งห่มผ้าบังสกุลของพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น พระภิกษุต้องเทียบแสวงหาผ้าที่เขาทิ้งไว้ตามกองขยะหรือผ้าเก่า ๆ ที่คนทั้งหลายไม่ใช้แล้ว ทิ้งไว้ตามกองขยะ เมื่อไม่ได้จากที่นั้นก็ต้องเทียบหาผ้าที่เขาห่อศพมาหึงตามป่าช้า ที่ฝั่งศพ หรือที่เฝ้าศพ และคนทั้งหลายผู้ใช้ผ้าห่อศพมาหึงก็มีได้มีน้อย เพราะศพที่มาหึงจะเป็นศพคนจน ไม่มีผ้าห่อศพ คนในยุคหนึ่งขณะมีชีวิตอยู่ก็หาผ้านุ่งห่มแสนยากลำบาก ส่วนศพของผู้มั่งมีก็จะนิยมใช้วิธีเผาทันทีภายหลังจากตายแล้ว หรือนิยมใช้วิธีบรรจุศพไว้ การหาผ้าบังสกุลแต่ละชิ้นกว่าจะพอทำเป็นจีวรใช้เวลานาน²² ดังนั้นการแสวงหาผ้าบังสกุลเพื่อทำจีวรของพระภิกษุจึงได้รับความยากลำบาก อีกทั้งพระภิกษุสามารถจะเก็บผ้าบังสกุลไว้ได้ไม่เกิน 30 วัน คือพระภิกษุต้องหาผ้า ตัด เย็บ ซ่อม ทำเป็นจีวรหนึ่งผืนให้เสร็จ

¹⁹ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธปาโมกข์ (อาจ อาสภมหาเถร) และคณะ แปลและเรียบเรียง, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2551), หน้า 90.

²⁰ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 25, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2556), หน้า 256.

²¹ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 227.

²² เกษม บุญศรี, ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภ, 2504), หน้า 223.

ภายใน 30 วัน หากเกินกำหนดไป ต้องสละผ้าที่ได้นั้นเสีย ถ้าไม่สละให้ผู้อื่น ภิกษุต้องอาบัติ “นิสสัคคิยปาจิตตีย์”²³

การแสวงหาผ้าของภิกษุในสมัยพุทธกาล เป็นการแสวงหาผ้าด้วยตัวของภิกษุเองตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น กองขยะ ป่าช้า หรือข้างถนน เพราะในสมัยนั้นผ้าเป็นของหายาก ภิกษุผู้ถือบั้งสกุลิ๊งคะรุตงค์อย่างเคร่งครัดยังมีอยู่ และท่านเหล่านั้นก็ปฏิเสธที่จะรับผ้าจากทายก ทายิกาอื่นใด ดังตัวอย่างที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า

ในวันหนึ่งพระเถระมีจีวรเก่าแล้วแสวงหาจีวรในที่ทั้งหลายมีกองหยากเยื่อเป็นต้นหญิงภรรยาเก่าของพระเถระนั้นในอรรถกถาที่ 3 แต่อรรถกถานี้ได้เกิดเป็นเทพธิดาชื่อชาลินีในดาวดึงส์ภพนางชาลินีเทพธิดานั้นเห็นพระเถระเที่ยวแสวงหาท่อนผ้าอยู่จึงถือผ้าทิพย์ 3 ผืน ยาว 3 ศอก กว้าง 4 ศอกแล้วคิดว่า "ถ้าเราจักถวายโดยทำนองนี้พระเถระจักไม่รับ" จึงวางผ้าไว้บนกองหยากเยื่อแห่งหนึ่งข้างหน้าของพระเถระนั้นผู้แสวงหาท่อนผ้าทั้งหลายอยู่โดยอาการที่เพียงชายผ้าเท่านั้นจะปรากฏได้ พระเถระเที่ยวแสวงหาท่อนผ้าอยู่โดยทางนั้นเห็นชายผ้าของท่อนผ้าเหล่านั้นแล้วจึงจับที่ชายผ้า นั้นแล จุตมาอยู่เห็นผ้าทิพย์มีประมาณดังกล่าวแล้วถือเอาด้วยคิดว่า "ผ้านี้เป็นผ้าบังสกุลอย่างอุกฤษฏ์หนอ" ดังนี้ แล้วหลีกไป²⁴

จากข้อความข้างต้นนี้ พบว่า พระภิกษุผู้ถือบั้งสกุลิ๊งคะรุตงค์อย่างอุกฤษฏ์ ย่อมไม่รับผ้าจากผู้อื่นใด ท่านเหล่านั้นมีความประสงค์จะแสวงหาผ้าบังสกุลด้วยตนเองตามมีตามได้ ส่วนทายก ทายิกาในสมัยนั้น หากมีความต้องการจะถวายผ้าบังสกุลแก่พระภิกษุ ก็ต้องใช้อุบายถวายทางอ้อมโดยคอยสังเกตุว่า พระรูปไหนครองจีวรเก่ามากหรือขาดแล้ว ก็นึกเอาเองว่าท่านคงต้องการเปลี่ยนจีวรใหม่ ต้องคอยสังเกตุว่า ท่านเดินผ่านไปมาทางไหนเป็นปกติ ในขั้นแรกก็นำผ้าไปวางทิ้งไว้ในป่าช้าบ้าง นำไปหมกในกองขยะบ้าง หรือทิ้งไว้โดยเปิดเผย แต่ต้องทำด้วยอุบายให้ท่านเชื่อว่าเจ้าของทิ้งหรือไม่มีเจ้าของแล้ว เมื่อพระท่านเห็นเช่นนั้น ท่านก็ถือเอาโดยบังสกุลสัญญา ถ้าไม่ทำอย่างนี้หรือทำให้ท่านรู้ว่า มีใครคอยช่วยเหลือ ท่านก็จะรังเกียจและไม่ยอมเก็บผ้า นั้นไปใช้

4) ผ้าที่ทรงอนุญาตไว้เพิ่มเติม

ในสมัยพุทธกาลนั้น ผ้าบังสกุลเป็นผ้าที่จำเป็นสำหรับการใช้สอยของพระภิกษุก็จริง แต่ผ้าบังสกุลนี้ถือเป็นผ้าที่หาได้ยาก เพราะต้องเป็นผ้าที่ตกอยู่ในกองขยะ หรือป่าช้า และต้องเป็นผ้า

²³ วิ.ม.หา. (ไทย) 2/500/23.

²⁴ จุ.ธ.อ. (ไทย) 41/377.

ที่ภิกษุเก็บได้ด้วยตนเอง จึงจะสามารถนำมาใช้สอยทำเป็นผ้าถุงและผ้าห่มได้ ทำให้เหล่าทายก ทายิกาผู้มุ่งหวังถึงผลทานอันไพบุลย์ในพระศาสนาไม่อาจสร้างสมบุญกุศลจากการถวายผ้า โดยตรงได้ ด้วยเหตุนี้ หมอชีวกโกมารภัจจึงได้กราบทูลขอพุทธานุญาตให้เหล่าภิกษุรับผ้าคหบดี จีวรแทนผ้าบังสุกุลได้บ้าง ดังข้อความต่อไปนี้

ชีวกโกมารภัจกราบทูลว่า “พระผู้มีพระภาคและภิกษุสงฆ์ถือผ้าบังสุกุลอยู่เป็นวัตร ผ้าสี ไวยกะคู่นี้เป็นผ้าเนื้อดีเลิศ ประเสริฐสุด มีชื่อเด่นเยี่ยงมากกว่าผ้าเป็นอันมาก หลายร้อย หลายพัน หลายแสนคู่พระเจ้าปชชิตทรงส่งมาพระราชทานพระองค์โปรดรับผ้าสีไวยกะคู่ 1 ของข้าพระองค์ ถัดพระพุทธเจ้าข้า และโปรดทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุสงฆ์”

พระผู้มีพระภาคทรงรับผ้าสีไวยกะแล้วลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถา เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตคหบดีจีวร รูป ไตปรารณาจะถือผ้าบังสุกุลก็ได้ รูปไตปรารณาจะรับคหบดีจีวรก็ได้ แต่เราสรรเสริญการยินดี ปัจจัยตามที่ได้”

คนทั้งหลายในกรุงราชคฤห์ทราบข่าวว่า “พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุ ทั้งหลาย” คนทั้งหลายเหล่านั้นต่างรื่นเริงบันเทิงใจว่า “บัดนี้พวกเราจะถวายทาน จะบำเพ็ญบุญ เพราะพระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตคหบดีจีวรแก่ภิกษุทั้งหลาย” ชั่วเพียงวันเดียว จีวรหลายพันผืน ได้เกิดขึ้นในกรุงราชคฤห์²⁵

จากข้อความข้างต้น พบว่า ในกาลก่อนพระพุทธเจ้าอนุญาตเฉพาะแต่ผ้าบังสุกุลเท่านั้น ต่อมาภายหลังเมื่อหมอชีวกโกมารภัจได้ทูลขออนุญาตแล้ว พระพุทธองค์ก็ทรงยินยอมให้ พระภิกษุรับผ้าคหบดีจีวรจากทายก ทายิกาได้บ้าง แต่ถึงอย่างนั้น หากพระภิกษุท่านใด มุ่งหวังที่จะขจัดขัดเกลากิเลสของตนเองอยู่เป็นนิตย์ จะแสวงหาผ้าบังสุกุลด้วยตนเอง พระพุทธองค์ก็ทรง สรรเสริญต่อพระภิกษุท่านนั้น เพราะท่านยินดีต่อปัจจัยตามที่ตนแสวงหามาได้ ซึ่งเป็นแนวทางการปฏิบัติตามหลักปัสสกูลิกังคะตุดงค์

5) ความเต็มใจในการนุ่งห่มผ้าบังสุกุล

ผ้าบังสุกุลนี้ ถือเป็นผ้าที่ภิกษุผู้มุ่งหวังการขจัดขัดเกลากิเลสตามหลักการของปัสสกูลิกังคะ น้อมนำมาปฏิบัติด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับหรือฝืนใจให้นุ่งห่มผ้าบังสุกุลตลอดเวลาแต่อย่างใด ดังตัวอย่างของพระเทวทัตที่หยาบคายเอาเรื่องราวการนุ่งห่มผ้าบังสุกุลนี้เป็นข้อต่อรองกับพระพุทธเจ้า เพื่อมุ่งหวังการทำลายสงฆ์ให้แตกแยกกัน ดังข้อความต่อไปนี้

²⁵ วิ.ม. (ไทย) 5/337/197-198.

สรุปความว่า ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลได้เปลี่ยนไปเป็นผ้าบังสุกุลในงานศพ ที่ให้พระมาสวดมาตีก่อนแล้ว จึงทำการชักผ้าบังสุกุลจากศพโดยตรง หรือจากสายโยงศพ พร้อมทั้งกล่าวคำพิจารณาผ้าบังสุกุล ดังนั้น ผ้าบังสุกุลจึงกลายมาเป็นผ้าที่ใช้ในงานศพ เพื่อเป็นการระลึกถึงที่มาของผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาลที่พระภิกษุได้เก็บมาจากป่าช้าแล้วนำมาใช้สอยเป็นผ้านุ่มห่มกัน

2) ผ้าบังสุกุลในงานกฐินหรืองานทอดผ้าป่า

การทอดผ้าบังสุกุล เป็นประเพณีการทำบุญอีกอย่างหนึ่งของพุทธศาสนิกชน มีธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อรวบรวมปัจจัยเป็นบริวาร ผ้าบังสุกุลคล้ายกับการทอดกฐิน แต่ไม่จำกัดเรื่องเวลาสามารถทำได้ตลอดปี และวัดจะจัดกี่ครั้งก็ได้ตามแต่ศรัทธาของพุทธศาสนิกชน สิ่งที่มีเหมือนกันคือเครื่องสังฆทาน ซึ่งไม่เจาะจงถวายพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ถือเป็นอานิสงส์มาก การทอดผ้าบังสุกุลหรือผ้าป่าในปัจจุบันนิยมทำกันใน 3 รูปแบบ คือ

1. ผ้าป่าหางกฐิน หรือผ้าป่าแถมกฐิน ได้แก่ ผ้าป่าที่จัดต่อจากการทอดกฐิน คือ เมื่อทำพิธีทอดกฐินเสร็จก็ให้มีการทอดผ้าป่าด้วย
2. ผ้าป่าโยง ได้แก่ ผ้าป่าที่จัดทำรวม ๆ กันหลายกอง นำบรรพทุกแห่งเรือไปทอดตามวัดต่าง ๆ ที่อยู่ริมน้ำ จึงเรียกว่าผ้าป่าโยง จะมีเจ้าภาพเดียวหรือหลายเจ้าภาพก็ได้
3. ผ้าป่าสามัคคี ได้แก่ ผ้าป่าที่มีการแจกฏีกาอบอกบุญไปตามสถานที่ต่าง ๆ ให้ผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันทำบุญ โดยจัดเป็นกองผ้าป่ามารวมกัน ไม่จำกัดจำนวน เมื่อถึงวันทอด³⁰

ปัจจุบันการทอดผ้าบังสุกุลหรือการทอดผ้าป่าได้มีการใช้การทอดผ้าบังสุกุลมาเป็นตัวรวบรวมเงินบริจาค เพื่อนำเงินไปช่วยเหลือสังคมในด้านต่างๆ ปัจจุบันการทอดผ้าบังสุกุลมีหลากหลายรูปแบบแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ

1. จัดทอดผ้าบังสุกุลกันเฉพาะภายในวัดเพื่อนำเงินไปพัฒนาวัดเท่านั้น
2. จัดทอดผ้าบังสุกุลนอกวัด เพื่อประยุกต์ในการช่วยเหลือสังคม และประเทศชาติ เช่น ผ้าป่าเสื้อผ้าและเครื่องนุ่มห่ม กรณีหมู่บ้านประสบปัญหาวาตภัย อัคคีภัย หรืออุทกภัย ผ้าป่าสถานีนอนามัย ผ้าป่าโรงพยาบาลเพื่อหาเงินซื้อเครื่องมือแพทย์และยา ผ้าป่าโรงเรียนเพื่อกอง

---

³⁰ ผ้าป่าธรรมชัย, [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.dhammadkaya.net/blog/2011/11/18>. (5 มกราคม 2559).

ทุนการศึกษา ผ้าป่าช่วยชาติ (หลวงตามหาบัว ญาณสมฺปนฺโน) เพื่อรวบรวมเงินเข้าสู่คลัง ผ้าป่า
ต้นไม้ ผ้าป่าขยะ ฯลฯ³¹

3) ผ้าบังสุกุลของพระภิกษุผู้ถือปิงสุกุลกัณฑ์คะตงค์

ผ้าบังสุกุลถือเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับพระภิกษุผู้มุ่งการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะพระสงฆ์
ผู้ถือปิงสุกุลกัณฑ์คะตงค์จะแสวงหาผ้าบังสุกุลโดยยึดแนวทางที่ปรากฏในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า

ในปิงสุกุลกัณฑ์ 3 ประเภทนั้น ปิงสุกุลกัณฑ์ผู้รับเอาเฉพาะผ้าที่ตกอยู่ในป่าช้า
เท่านั้น จัดเป็นชั้นอุกฤษฏ์ ปิงสุกุลกัณฑ์ผู้รับเอาผ้าที่ทากถวายเป็นด้วยด้วยความประสงค์ว่า
บรรพชิตทั้งหลายจักเก็บเอาไปดังนี้ จัดเป็นชั้นกลาง ปิงสุกุลกัณฑ์ผู้รับเอาผ้าที่ทากถวายโดย
วางทอดไว้ ณ ที่ใกล้เท้า จัดเป็นชั้นต่ำ³²

เมื่อพิจารณาจากข้อความข้างต้น พบว่า ในปัจจุบันพระสงฆ์สายป่าผู้มุ่งการปฏิบัติธรรม
จะเป็นผู้สันโดษด้วยผ้าบังสุกุลตามมีตามได้ กล่าวคือ แสวงหาผ้าบังสุกุลมาเย็บย้อมทำผ้านุ่งห่ม
กันเอง ในบางครั้งทาก ทายิกานำผ้ามายถวาย ถึงแม้ท่านจะรับไว้ด้วยมุ่งถึงผลบุญของญาติโยม
เป็นหลัก แต่ท่านก็ยังคงครองผ้าบังสุกุลของท่าน ด้วยมุ่งหวังอานิสงส์ของการประพาศิตุดงค์ที่
อธิบายไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่า

ภิกษุผู้ทรงไว้ซึ่งผ้าบังสุกุลนั้น ชื่อว่า เป็นผู้มีความประพฤติปฏิบัติสมควรแก่ปัจจัยอันเป็น
เครื่องอาศัย, เป็นการดำรงตนไว้ในอริยวงศ์ คือ ความสันโดษในจีวร, ไม่เป็นทุกข์ในการรักษา,
ไม่มีพฤติกรรมเป็นที่เกะอาศัยของผู้อื่น, ไม่หวาดกลัวด้วยโจรภัย, ไม่เป็นการบริโภคด้วยตณหา,
มีบริวารเหมาะสมแก่สมณสาธูป, เป็นผู้มียปัจจัยเหมือนดังพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญไว้ว่า
ปัจจัยเหล่านั้น เป็นสิ่งเล็กน้อยด้วย หาได้ง่ายด้วย หาโทษมิได้ด้วย, เป็นผู้เป็นที่น่าเลื่อมใส, เป็น
การสำเร็จผลแห่งคุณ มีความเป็นผู้มักน้อยเป็นต้น, เป็นการเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติยิ่งขึ้น, เป็นการ
วางใจซึ่งทิวฏฐานุคติแก่มวลชนในภายหลัง³³

ด้วยเหตุนี้ พระสงฆ์สายป่าผู้มุ่งวัตรปฏิบัติจึงยังนุ่งห่มผ้าบังสุกุลอยู่ เพราะถือเป็นวัตร
ปฏิบัติที่ประพาศิตตามอย่างครูบาอาจารย์ในอดีต และถือเป็นการประพาศิตตนเพื่อขจัดกิเลสตาม
แบบอย่างของพระอริยบุคคลในพระศาสนาอีกด้วย

³¹ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, การทำบุญอุทิศผ้าป่า, (กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์คุรุสภา, 2540), หน้า 149.

³² พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า 92.

³³ พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า 93.

วิเคราะห์รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลจากสมัยพุทธกาลสู่ยุคปัจจุบัน

ผ้าบังสุกุลในยุคปัจจุบันมีรูปแบบเปลี่ยนไปจากสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก ในที่นี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์ผ้าบังสุกุลที่แตกต่างกันไปตามยุคสมัย 2 รูปแบบ กล่าวคือ ผ้าบังสุกุล และการถวายผ้าบังสุกุล

ผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้ว ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ภิกษุผู้แสวงหาผ้าบังสุกุลจะต้องเที่ยวเสาะหาผ้าบังสุกุลตามป่าช้า กองขยะ และตามถนนหนทางต่าง ๆ แล้วนำมาซัก เย็บซ่อม ทำเป็นผ้านุ่งและผ้าห่มกันเอง³⁴ ที่เป็นเช่นนี้เพราะในสมัยพุทธกาลผ้าเป็นของหายากและมีจำนวนน้อย พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุมีความมกน้อยและสันโดษในบิณฑบาต จึงได้ประทานพุทธานุญาตเช่นนี้ ในช่วงต้นของศาสนา แต่เมื่อหมอชิวโกโกมารภัจทูลขอคหบดีจิวร เพื่อมุ่งหวังให้ภิกษุหาผ้าใช้สอยได้ง่ายขึ้น และถือเป็นการอนุเคราะห์พวกชาวบ้านให้ได้รับผลบุญอันไพบูรณ์ด้วย³⁵ ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุรับผ้าอื่นที่นอกจากผ้าบังสุกุลมาใช้สอยได้

สำหรับผ้าบังสุกุลในสมัยปัจจุบันนั้น มิได้เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่เขาทิ้งแล้วอย่างในสมัยพุทธกาล ปัจจุบันผ้าบังสุกุลมักจะเป็นผ้าที่หายาก ทายิกานำมาถวายภิกษุในงานต่าง ๆ เช่น งานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน ผ้าที่นำมาถวายส่วนใหญ่เป็นผ้าที่ทำสำเร็จรูปมาจากร้านค้าแล้ว จึงนับว่า ผ้าบังสุกุลมีความเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพุทธกาลเป็นอย่างมาก

การถวายผ้าบังสุกุลในสมัยพุทธกาล ทายก ทายิกาผู้ฉลาดในอุบายจะนำผ้ามาถวายโดยไม่ให้ภิกษุรู้ตัว โดยจะวางผ้าบังสุกุลไว้ตามป่าช้า กองขยะ หรือท้องถนน ไว้ข้างหน้าหนทางที่ภิกษุจะเดินผ่าน และวางไว้ให้เป็นเสมือนหนึ่งว่าภิกษุมาพบเห็นเข้าโดยบังเอิญ เมื่อภิกษุเห็นผ้าเช่นนั้น ก็สำคัญว่าเป็นที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของหรือเขาทิ้งแล้ว จึงนำผ้านั้นมาซัก เย็บทำเป็นผ้านุ่งห่มได้ตามความประสงค์ เมื่อหมอชิวโกโกมารภัจทูลขอคหบดีจิวรกับพระพุทธเจ้าแล้ว การถวายผ้าบังสุกุลก็เริ่มเปลี่ยนไป กล่าวคือ ชาวบ้านผู้ประสงค์ผลบุญจะน้อมนำผ้าบังสุกุลมาถวายแก่พระภิกษุได้โดยตรง ทำให้ภิกษุไม่ต้องลำบากในการเที่ยวแสวงหาผ้าอย่างในอดีต ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์เหล่าทายก ทายิกาไปในคราวเดียวกันด้วย

ส่วนการถวายผ้าบังสุกุลในปัจจุบันนั้น มักจะอยู่ในงานศพ งานทอดผ้าป่าหรืองานกฐินที่เป็นเช่นนี้เพราะงานพิธีดังกล่าว มีรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลที่ยึดถือตัวอย่างมาจากสมัย

³⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า 178.

³⁵ วิ.ม. (ไทย) 5/337/197-198.

พุทธกาล เช่น ในงานศพสมัยปัจจุบันนี้ ก็ยึดถือรูปแบบมาจากสมัยพุทธกาลที่ภิกษุต้องเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลตามป่าช้า แม้กระทั่งในงานทอดผ้าป่าหรืองานกฐินสมัยปัจจุบันนี้ ก็ยึดถือรูปแบบมาจากสมัยพุทธกาลเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เป็นผ้าที่ภิกษุแสวงหามาได้ตามกิ่งไม้ ต้นไม้ หรือตามถนนหนทางต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับประเพณีการทอดผ้าป่าหรืองานกฐินของปัจจุบันที่มักจะวางผ้าบังสุกุลไว้ที่ต้นผ้าป่าหรือต้นกฐินแล้วให้พระภิกษุชักผ้าบังสุกุลไปใช้สอย

อย่างไรก็ตาม รูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลให้กับพระภิกษุผู้ถือบังสุกุลิกังคะตุงค์³⁶ ก็ยังคงมีรูปแบบคล้ายคลึงกับสมัยพุทธกาลอยู่บ้าง กล่าวคือ ทายก ทายิกานำผ้ามาถวายให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่ถือตุงค์ควัตรข้อนี้ เมื่อท่านรับมาพิจารณาและใช้สอยนุ่งห่มแล้ว ท่านก็จะถือวัตรปฏิบัติตามแบบอย่างในสมัยพุทธกาลและตามแบบอย่างของบูรพาจารย์ เพื่อเป็นการขจัดขัดเกลากิเลสของตนเอง และเพื่อความมักน้อย สันโดษในสิ่งที่มีตามแบบอย่างของพระอริยบุคคลในพระศาสนาต่อไป

บทสรุป

ผ้าบังสุกุลถือกำเนิดในสมัยพุทธกาล เป็นผ้าเปื้อนฝุ่นที่ไม่มีเจ้าของและเขาทิ้งไว้ตามที่ต่าง ๆ พระภิกษุผู้ปรารถนาผ้าบังสุกุล จะเที่ยวแสวงหาผ้าบังสุกุลที่วางตามป่าช้า กองขยะ ตามถนนหนทางที่เขาทิ้งไว้ จากนั้นพระภิกษุจะชักผ้าที่เปื้อนฝุ่นเหล่านั้นนำมาซักให้สะอาด แล้วนำมาตัด เย็บ ย้อม เป็นผ้านุ่งห่มต่อไปเพื่อความเป็นผู้มีชีวิตที่เรียบง่ายมักน้อย สันโดษในสิ่งที่มีอยู่และเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น ต่อมาพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้รับผ้าคหบดีจีวรของอุบาสกอุบาสิกาที่ถวายกับพระภิกษุได้ ทำให้พระภิกษุแสวงหาผ้าบังสุกุลมาใช้สอยได้ง่ายขึ้น ทั้งยังเป็นการอนุเคราะห์ให้ชาวบ้านได้รับผลบุญอันไพบูรณ์อีกด้วย

ในปัจจุบัน การทอดผ้าบังสุกุลในงานศพการทอดผ้าป่าหรืองานกฐิน แม้จะมีรูปลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยกาลเวลาก็ตามแต่ด้วยจิตศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีอย่างไม่ขาดสายและยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้ แม้จะไม่เหมือนดังสมัยพุทธกาลก็ตาม แต่ทั้งนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของคนในสังคมและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมด้วยรูปแบบการถวายผ้าบังสุกุลต่าง ๆ ที่จัดทำขึ้นก็ยังมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้รับผ้าบังสุกุลเหมือนเดิม ดังนั้น การถวายผ้าบังสุกุล จึงเป็นความเชื่อและความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยังคงฝังลึกอยู่ในจิตใจของพุทธศาสนิกชนอย่าง

³⁶ ดูรายละเอียดใน พระพุทธโฆษาจารย์, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, หน้า 89-94.

แนบแน่น และกระทำกันอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นประเพณีแม้จะผิดวัตถุประสงค์ไปบ้าง แต่ก็
เป็นไปเพื่อความสงบสุขของสังคม

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

เกษม บุญศรี. **ประเพณีทำบุญเนื่องในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : องค์การค้ำชูศาสนา, 2504.

ผ้าป่าธรรมชัย. [ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://www.dhammadakaya.net/blog/2011/11/18>.
(5 มกราคม 2559).

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **คำวัด.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่
21. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2556.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ผลิธัมม์, 2556.

พระพุทธโฆษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค.** สมเด็จพระพุทธปาปิยาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) และคณะ
แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, 2551.

พระราชญาณวิสิฐ และคณะ. **คู่มือการศึกษาสัมมนาปฏิบัติไตรสิกขา.** พิมพ์ครั้งที่ 5. นครปฐม:
บริษัทเพชรเกษมพรินติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2553.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. **การทำบุญกฐินผ้าป่า.**
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2540.

สุนัย เศรษฐ์บุญสร้าง. **อุดมการณ์ทางสังคม.** กรุงเทพฯ: โอ เอสพริ้นติ้งเฮาส์, 2534.